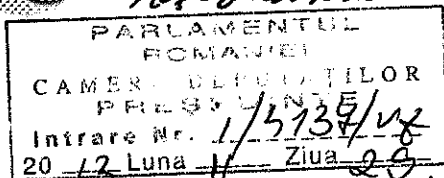
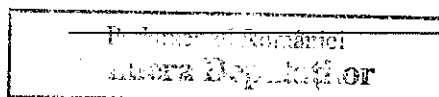
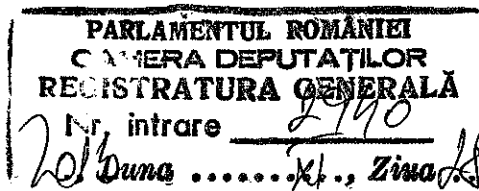

GOLDCORPORATION
Roșia Montană

Informații de presă

B.P. Nr. 1468 din 02.12.2013

PARLAMENTUL ROMÂNIEI
CAMERA DEPUTAȚILOR
SECRETAR GENERAL
2/2239 CP/02.12.2013SG
pt. BPCD distributie
deputatiStr. Herăstrău nr. 17
Sector 1, București
Româniawww.rmgc.ro

Noiembrie 2013

Contact: Cătălin Hosu

Tel.: 0729.399.130

E-mail: catalin.hosu@rmgc.ro**YORK ARCHAEOLOGICAL TRUST:****“CERCETAREA DE 10 ANI A PATRIMONIULUI DE LA ROȘIA MONTANĂ NU POATE FI CONTRAZISĂ PRINTR-O VIZITĂ DE TREI ZILE”****București – 20 noiembrie 2013:**

- Arheologul britanic David Jennings, fost CEO al Oxford Archaeology, contrazice raportul Wilson-Mattingly-Dawson (WMD) punct cu punct;
- Dialogul dintre autorii raportului și arheologii implicați în proiect de peste 10 ani ar fi putut elimina erorile raportului;
- În timp ce autorii raportului WMD au vizitat Roșia Montană timp de trei zile și au analizat timp de două luni o *selecție* a documentației referitoare la patrimoniul din localitate, David Jennings s-a implicat în profunzime în analizarea tuturor aspectelor de patrimoniu ale proiectului minier.

Ca urmare a comentariilor apărute în presă după publicarea raportului celor trei specialiști britanici care au petrecut la Roșia Montană o vizită de trei zile, în 2010, Roșia Montană Gold Corporation (RMGC) a solicitat o analiză detaliată a afirmațiilor și argumentelor incluse în acest raport. Arheologul britanic David Jennings, actualmente Director al York Archaeological Trust și fost Director al Oxford Archaeology, instituție implicată în programul de cercetare a patrimoniului de la Roșia Montană încă din 2008, a analizat în detaliu și contrazice punct cu punct raportul întocmit de Andrew Wilson, David Mattingly și Mike Dawson (denumit în continuare raportul WMD), prezentat recent opiniei publice.

David Jennings arată că „numeroase proiecte majore de dezvoltare din Europa au un nivel de impact asupra patrimoniului comparabil cu cel de la Roșia Montană, unde se întreprind măsuri complexe de gestionare a patrimoniului, conform propunerii RMGC, utilizând diverse strategii, cum ar fi conservarea selectivă *in situ* alături de conservarea prin inventariere/înregistrare.”

În opinia lui Jennings, care a studiat în detaliu starea patrimoniului de la Roșia Montană și impactul pe care proiectul minier îl va avea asupra acestuia, raportul WMD prezintă deficiențe semnificative.

„Din punctul de vedere al unei evaluări profesionale, raportul WMD este compromis de erori substanțiale demonstrabile, precum și de erori de argumentație”, arată David Jennings.

Principalele deficiențe ale raportului WMD sunt:

- Puținele informații deținute despre exploatarea din perioada romană și recunoscute de specialiștii importanți în domeniul arheologiei miniere nu permit formularea unor

declarații competente cu privire la unicitatea sau calitățile deosebite ale minelor din Roșia Montană;

- Se cunosc o serie de alte exemple de galerii, cu atribute despre care se afirmă că sunt unice în Masivul Cârnic;
- Evaluarea caracterului intact și complet al arheologiei epocii romane este deficitară și inexactă;
- Dimensiunea programului de cercetare a patrimoniului, desfășurat în contextul proiectului minier propus de RMGC, nu a fost înțeleasă sau este slab reprezentată, ceea ce conduce la o interpretare profund eronată a amplitudinii activităților întreprinse în ultimii 13 ani. De exemplu, se afirmă greșit faptul că perioadele pre- și post-romane nu au fost cercetate, iar dimensiunea analizei arhitecturale nu este apreciată.
- Dovezile fizice pentru exploatarea medievală sunt semnificativ exagerate.
- Există o analiză comparativă inadecvată a exploatarea din perioada austro-ungară, ceea ce conduce la o exagerare a importanței acesteia.”

Potrivit acestei analize, în raportul WMD nu s-a luat în calcul evaluarea **integrității și autenticității și nici o analiză comparativă a Roșiei Montane**. „Afirmările cu privire la o echivalență de importanță corespunzătoare cu statutul de Sit de Patrimoniu Mondial nu sunt susținute din cauza unei evaluări de importanță deficitară și, mai mult, sunt compromise deoarece nu se iau deloc în considerare celelalte componente esențiale necesare pentru a demonstra Valoarea Universală Excepțională, conform *Convenției privind Patrimoniul Mondial*; și anume o evaluare a integrității și autenticității și o analiză comparativă a Roșiei Montane – într-adevăr, Raportul WMD nu menționează amplasamentul minier austro-ungar din Banská Štiavnica înscris deja pe Lista Patrimoniului Mondial.”

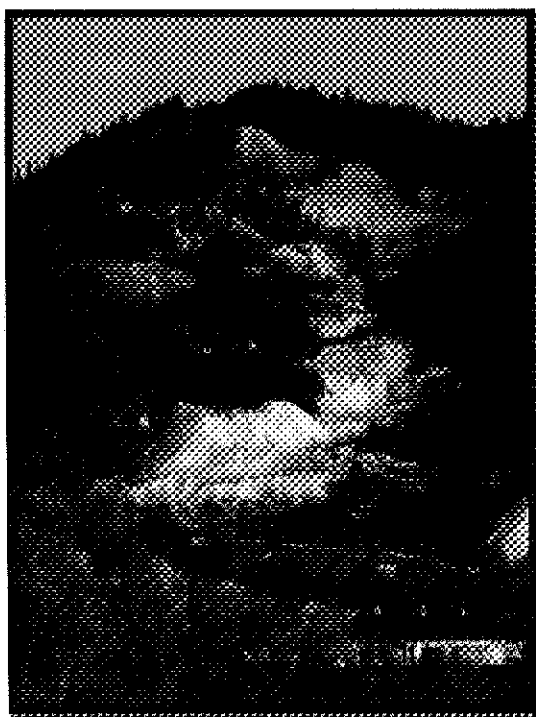
Analiza mai arată că recomandarea făcută în raportul WMD ca întregul sit să se conserve *in situ* este inadecvată, fiind construită pe trei elemente greșite:

- „O exagerare a importanței sitului;
- Lipsa de apreciere a stării precare de conservare și integrității precare a multor obiective de patrimoniu din cauza exploatarea intense, în special în ultimii 250 de ani, care a avut un impact imens asupra fazelor anterioare ale patrimoniului și a lăsat un mediu în mare măsură nereabilitat și masiv poluat; și
- Lipsa unei aprecieri profesionale cu privire la dimensiunea costurilor pe care le presupune un program de conservare totală (estimate la aproximativ 200-300 de milioane de dolari).”

Documentul amintit arată că proiectul RMGC a căutat calea corectă pentru a reduce impactul proiectului minier asupra patrimoniului și a propus măsuri adecvate. „Compania a demarat o amplă campanie de cercetare, fără egal în istoria arheologiei românești, în timp ce în domeniul arheologiei miniere subterane a apelat la sfaturile și implicarea unuia dintre cei mai mari specialiști în arheologie minieră din lume, Dr. Beatrice Cauuet de la Universitatea din Toulouse”, se arată în analiză.

La final, Dr. David Jennings regretă lipsa dialogului între autorii Raportului WMD și arheologii implicați de peste 10 ani în analizarea patrimoniului de la Roșia Montană în contextul viitorului proiect minier, deoarece prin dialog s-ar fi putut elimina multe din erorile din raport care îi influențează concluziile.

**O analiză critică asupra raportului:
„Luare de poziție privind importanța obiectivului: Masivul Cârnic,
Roșia Montană, Jud. Alba, România”
întocmit de A. Wilson, D. Mattingly și M. Dawson**

David Jennings

Noiembrie 2013

Y · O · R · K

**ARCHAEOLOGICAL
T · R · U · S · T**

Cuprins

1	INTRODUCERE.....	1
2	ERORI EFECTIVE.....	1
2.1	Roșia Montană, cel mai vast complex minier din Imperiul Roman	2
2.2	Roșia Montană oferă evidențe detaliate de minerit din perioada medievală	4
2.3	Perioadele pre- și post-romane nu au fost cercetate	5
2.4	Există un Peisaj Roman Intact.....	6
2.5	Masivul Cărnic conține trei tipuri de lucrări romane, unice	8
2.6	Masivul Cărnic: Doar parțial cercetat?	9
2.7	Exploatarea austro-ungară păstrează trăsături neobișnuite	10
3	VALOARE UNIVERSALĂ EXCEPȚIONALĂ ȘI STATUTUL DE SIT DE PATRIMONIU MONDIAL	11
3.1	Integritate	12
3.2	Analiză comparativă inadecvată.....	15
3.3	Comentarii finale – Sit de Patrimoniu Mondial	15
4	INSUFICIENTĂ ÎNȚELEGERE A DIMENSIUNII PROGRAMULUI RMGC PRIVIND PATRIMONIUL	15
5	ABORDARE FUNDAMENTALISTĂ PRIVIND OPȚIUNILE DE CONSERVARE.....	16
6	OBSERVAȚII FINALE	18
7	REFERINȚE	20

1 INTRODUCERE

Acest document a fost întocmit ca răspuns la raportul elaborat în septembrie 2010 și la rezumatul adăugat în 2011 de către Andrew Wilson, David Mattingly și Mike Dawson, intitulat: *Luare de poziție privind importanța obiectivului: Masivul Cârnic, Roșia Montană, jud. Alba* (la care se va face referire, prescurtat, prin Raportul WMD).

În ceea ce privește angajamentul profesional față de Proiectul Minier de la Roșia Montană (numit pe scurt RMP), trebuie precizat faptul că, spre deosebire de autorii Raportului WMD, care au vizitat amplasamentul timp de trei zile și au petrecut două luni pentru a *selecta* documentația legată de patrimoniul de la Roșia Montană, autorul acestei analize a fost implicat în RMP în detaliu începând cu 2011, în timp ce conducea Oxford Archaeology, activitatea sa cea mai recentă fiind legată de revizuirea planului de management al conservării amplasamentului, finalizată în decembrie 2012.

Deoarece Raportul WMD a fost făcut public doar recent și este utilizat atât în luări de poziție publică pentru obstrucționarea activității de avizare a RMP, cât și în acțiuni în instanță, această analiză a fost întocmită într-un termen scurt. Pe aceste considerente, această analiză caută să discute Raportul WMD într-un mod sintetic, nu sub formă de critică a fiecărui paragraf, prezentând punctele principale în mai multe subpuncte, care sunt rezumate în capitolul final.

2 ERORI EFECTIVE

Lecturarea Raportului WMD arată faptul că acesta conține numeroase prezentări incorecte, inclusiv declarațiile prezentate ca dovezi certe, și care, în mod legitim, pot fi considerate doar afirmații sau opinii și care trebuie privite drept erori (în sens filozofic).

De exemplu, rezumatul executiv de 11 pagini cuprinde cel puțin douăsprezece erori efective. Acestea includ declarațiile eronate care nu reflectă cu acuratețe munca efectuată de RMP și care conduc, în unele cazuri, la o interpretare eronată semnificativă a programului de arheologie și patrimoniu, acestea fiind repetate apoi în tot raportul. Aceste douăsprezece erori efective pot fi enumerate astfel:

1. Declarații privind poziționarea exploatării miniere de la Roșia Montană ca fiind cel mai mare și mai vast complex subteran din Imperiul Roman¹ (eroare datorată probelor insuficiente: vezi Secțiunea 2.1 de mai jos).
2. Faptul că RMGC și-a concentrat activitatea în principal asupra dovezilor Romane² (argument din ignoranță [*argumentum ad ignorantiam*]: RMGC a cheltuit 4,95 milioane USD până în prezent pentru cercetarea și conservarea arhitecturii din perioada austro-ungară și ulterioară, cu eforturi legate și de etnografie³, istoria mineritului modern și cultura materială⁴).
3. Faptul că exploatări medievale se pot găsi pe Văile Corna și Roșia și în masivele Cârnic, Cetate, Cârnicel și Jig-Văidoaia⁵ (eroare de ambiguitate: vezi Secțiunea 2.2 de mai jos).
4. Faptul că etapele de activitate pre- și post-romane nu au fost studiate deloc⁶ (declarație falsă: vezi Secțiunea 2.3 de mai jos).

¹ Raport WMD, 7

² Raport WMD, 7

³ Popoiu 2004

⁴ Riscuta 2007, Vialaron 2006

⁵ Raport WMD, 7

⁶ Raport WMD, 7

5. Faptul că există „înregistrări extraordinar de detaliate” ale mineritului medieval⁷ (eroare de ambiguitate: vezi Secțiunea 2.2).
6. Existența presupusă de așezări intacte, zone de prelucrare a minereului, clădiri de cult și cimitire pentru toate zonele în care a fost localizată exploatare romană⁸ (generalizare pripită: nu este luat în considerare impactul exploatărilor ulterioare asupra depozitelor/lucrărilor de dinainte: vezi Secțiunea 2.4 de mai jos).
7. Declarație asupra faptului că masivul Cârnic conține cea mai vastă și mai semnificativă rețea minieră cartografiată din întregul imperiu⁹ (declarație falsă: Las Medulas, minele romane, Sit de Patrimoniu Mondial, este mult mai vastă, acoperind 40 km²).
8. Declarație asupra faptului că masivul Cârnic conține trei tipuri majore de lucrări fără egal în lume: camere de exploatare cu pilieri, galerii înclinate în spirală și șantiere verticale cu tavanul tăiat în trepte răsturnate¹⁰ (declarație falsă: există exemple a două din aceste forme cunoscute în alte locuri din Imperiu și în alte zone ale Roșiei Montane, ce se conservă *in situ*: vezi Secțiunea 2.5 de mai jos).
9. Declarație că partea nordică a masivului Cârnic nu „a fost supusă explorării cu aceeași intensitate” de către arheologi cum a fost partea sudică a masivului¹¹ (declarație falsă: contrazisă direct de raportul de specialitate al echipei de arheologi: vezi Secțiunea 2.6 de mai jos).
10. Declarație că va fi imposibilă o reinterpretare pe viitor dacă galeriile din Cârnic sunt conservate doar prin inventariere¹² (declarație falsă: disciplina arheologiei se fundamentează pe reinterpretarea constantă a rezultatelor săpăturilor).
11. Declarație că este posibil să existe o așezare romană în apropiere de minele romane din Jig Văidoaia¹³ (declarație falsă: nu se cunoaște nicio mină romană în Jig Văidoaia).
12. Minele din Roșia Montană din perioada austro-ungară păstrează multe trăsături neobișnuite¹⁴ (eroare de probe insuficiente: Raportul WMD nu face nicio mențiune despre alte mine austro-ungare, nici despre situl din perioada medievală și ulterioară de la Banská Štiavnica – centru minier de frunte al Imperiului austro-ungar, clasat în lista Patrimoniului Mondial: vezi Secțiunea 2.7 de mai jos).

Aceste 12 erori efective sunt analizate mai detaliat în cele ce urmează, fiind necesare explicații suplimentare pentru fundamentarea poziției asumate în acest document.

2.1 *Roșia Montană, cel mai vast complex minier din Imperiul Roman*

Raportul WMD precizează că:

„Dovezile de exploatare romană din Cârnic aparțin celor mai vaste, celor mai mari și mai importante complexe miniere subterane din Imperiul Roman. Acest lucru este, din acest cel mai important aspect, unic.”¹⁵

⁷ Raport WMD, 7

⁸ Raport WMD, 10

⁹ Raport WMD, 11

¹⁰ Raport WMD, 11

¹¹ Raport WMD, 12

¹² Raport WMD, 12

¹³ Raport WMD, 13

¹⁴ Raport WMD, 14

¹⁵ Raport WMD, p7

Pe lângă forma tautologică din exprimarea importanței, această declarație este eronată prin faptul că urmărește să ne poziționeze înțelegerea asupra masivului Cărnăc ca fiind una care poate fi cunoscută clar și demonstrată în cadrul unui mediu de cunoaștere bine dezvoltat. Cu toate acestea, consultarea literaturii de specialitate¹⁶ dezvăluie faptul că proprietățile miniere romane nu sunt neobișnuite în cadrul Imperiului, existând peste 550¹⁷ de amplasamente miniere cunoscute în Spania Romană și peste 40 de exemple în România¹⁸; elementul de excepție de la Roșia Montană este dat de faptul că RMP a facilitat o cercetare amănunțită a sitului subteran care, în mod normal, este împiedicată în cazul altor situri de costurile foarte mari necesare cercetărilor subterane. Alte exemple de cercetări intensive sunt excepțional de rare, Rico, de exemplu, remarcând faptul că disciplina se bazează încă pe observații antice, iar cunoștințele noastre „abia au evoluat” în multe domenii¹⁹.

Așa cum observă Domergue, Rico și Hirt²⁰, această formă de explorare sistematică, arheologică, a subteranului, spre deosebire de observațiile aleatorii, este destul de recentă în domeniul arheologiei: începuturile sale datează din anii 1970, spre deosebire de cercetarea majorității altor elemente de arheologie romană, care au o tradiție care se întinde în majoritatea cazurilor cel puțin de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Prin urmare, baza de dovezi pe care se pot face declarații categorice privind forma, dimensiunea și semnificația minelor individuale nu este suficientă.

Aceeași eroare de o falsitate bazată pe probe insuficiente se repetă în Anexa 2 din Raportul WMD. În această parte a raportului, autorii încearcă să sublinieze semnificația Roșiei Montane printr-o analiză a referințelor publicate în legătură cu amplasamentul din două prezentări generale recente ale exploatării²¹, demonstrând că amplasamentul este des amintit în ambele lucrări. Acest fapt nu este surprinzător, dat fiind faptul că, așa cum am spus mai sus, intensitatea cercetărilor a fost excepțională. Ar denota incompetență ca una din puținele cercetări intensive/sistematice asupra proprietăților miniere romane să treacă nemenționată în oricare prezentare generală a disciplinei.

Cu toate acestea, merită notat faptul că 88% din cele 146 de amplasamente menționate în Anexă *nu* sunt *deloc* amintite în una din publicațiile generale prezentate mai sus, iar 78% *nu* au fost amintite în cealaltă publicație²². Acest fapt denotă o bază de dovezi curentă relativ puțin dezvoltată în prezent, fapt recunoscut de toate autoritățile independente (de ex. Hirt, Domergue și Rico) care au scris despre exploatările miniere romane, dacă se are în vedere subiectul dintr-o perspectivă generală și nu una centrată pe Roșia Montană. Până în prezent, majoritatea amplasamentelor sunt cunoscute doar din observații de suprafață și nu au fost supuse niciunei forme de cercetare mai detaliate și nici publicării.

În acest context, nu este epistemologic sustenabil să se ia în considerare de drept forma fără echivoc prezentată în raportul WMD. Dat fiind caracterul probabilistic al raționamentului inductiv, este demonstrabil faptul că setul de date comparative este insuficient pentru a putea susține rezonabil *ca adevăr* afirmația că Roșia Montană a fost cel mai mare și mai vast complex minier de subteran din Imperiul Roman.

¹⁶ Domergue 2008 și Hirt 2010 pentru cele mai recente prezentări ale exploatărilor romane

¹⁷ Domergue 1990; Rico 2005

¹⁸ Barrington Atlas, 20

¹⁹ Rico 2005, 231

²⁰ Domergue 2008, 77-8; Rico 2005, 231; Hirt 2010, 32-34

²¹ Domergue 2008 și Hirt 2010

²² Hirt 2010

Acest lucru nu înseamnă să se reducă importanța minelor romane, importanță recunoscută substanțial în cadrul proiectului RMP, ci să ne moderăm înțelegerea asupra semnificației materialului, a cărui „unicitate” nu poate fi validată; acest aspect are însă implicații valoroase în ceea ce privește elaborarea unor strategii de conservare corespunzătoare.

2.2 Roșia Montană oferă evidențe detaliate de minerit din perioada medievală

În două locuri din rezumatul executiv²³ al Raportului WMD se susține faptul că Roșia Montană oferă evidențe detaliate în ceea ce privește exploatarea minieră din perioada medievală. În ambele cazuri, aceste afirmații sunt făcute în cadrul unor declarații sintetice complexe care conduc la afirmația de unicitate și importanță. Astfel, se spune că:

„În Văile Corna și Roșia Montană și în masivele Cărnăc (sic), Cetate (sic), Carnichel (sic) și Jig-Văidoaia, exploatarea minieră din perioada Romană, *medievală* (marcarea noastră) și secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, împreună cu galeriile și instalațiile din perioada comunistă, au format un palimpsest unic de exploatare²⁴.”

Iar în paragraful următor se spune că:

„Luate împreună: lucrările subterane, peisajul de la suprafața zonelor de prelucrare a aurului, locurile de cult și cimitirele, cu istoria documentată aferentă comunităților asociate acestora constituie o evidență detaliată extraordinară a exploatărilor din perioada romană, *medievală* (marcarea noastră), modern-timpurie și comunistă²⁵.”

Forma de ambiguitate sintactică cuprinsă în aceste fraze exagerează dovezile de activitate din perioada medievală găsite în timpul cercetărilor arheologice. Dată fiind repetitivitatea consistentă din media audio și video a noțiunii că vestigiile miniere din Roșia Montană reprezintă 2000 de ani de activitate minieră, este important să se prezinte dovezile din cadrul unei *Declarații de semnificație*, așa cum este Raportul WMD, într-o manieră corectă și transparentă.

În realitate, dovezile arheologice legate de activitatea din perioada medievală sunt extrem de puține. Săpăturile din centrul istoric al Roșiei Montană, făcute ca parte din Programul de cercetare Alburnus Maior²⁶, au dezvăluit urme de *posibile* structuri domestice medievale în curtea Bisericii Catolice²⁷. Acest lucru sugerează faptul că sub centrul localității ar putea fi o așezare minieră medievală. Prin toate cercetările subterane nu a fost găsită nicio lucrare minieră definitivă din această perioadă. Două probe analizate prin metoda radiocarbon, luate dintr-o rețea minieră romană bine datată, au evidențiat date de la începutul sec. al XIV-lea până în prima jumătate a sec. al XV-lea, conducând la sugestia că acestea demonstrează redeschiderea inițială a acestor galerii romane după o perioadă de abandon²⁸. Cu toate acestea, această interpretare este totuși speculativă, iar dovezile nu sunt suficient de substanțiale pentru a fi convingătoare, deoarece nu poate fi stabilit felul în care acest lemn a ajuns în umplutura galeriilor.

Aceste afirmații sunt susținute și de realitățile sociale și economice ale perioadei medievale în zona

²³ Repetat și mai încolo în document la p 27

²⁴ Raport WMD, 7

²⁵ *ibid.*

²⁶ Demarat de Statul Român în 2001 și finanțat de RMGC ca un răspuns la propunerea minieră

²⁷ CCA 2000

²⁸ Cauuet 2009, 171 & 196-198 – Cărnăc 9

despre care discutăm, conform cercetătorilor general recunoscuți ca specialiști ai acestui subiect.²⁹

Dovezile arheologice din Roșia Montană nu susțin cazul elaborat în raportul WMD, conform căruia vestigiile medievale formează o componentă importantă și intactă care arată importanța sitului.

2.3 *Perioadele pre- și post-romane nu au fost cercetate*

Încă un exemplu a ceea ce poate fi definit doar ca interpretare greșită crasă este cel legat de etapele de activitate pre- și post-romane. Raportul WMD spune că:

„Mai mult decât atât, etapele dacice pre-romane și post-romane de activitate n-au fost studiate deloc³⁰.”

În realitate, etapa extensivă de evaluare, cercetare și excavare nu a căutat să privilegieze arheologia romană deoarece, în pofida multelor săpături/cercetări arheologice efectuate (peste 2000 de șanțuri/de secțiuni arheologice de evaluare) și 13 zone/situri de excavat cercetate, nu a fost găsită nicio dovadă a niciuneia din aceste perioade.

Pentru perioada dacică, pre-romană, patrimoniul cultural este bine înțeles și, prin urmare, absența acestuia nu poate fi atribuită incapacității de identificare/recunoaștere a patrimoniului material din partea echipei de cercetare. Este știut faptul că cel mai apropiat amplasament cunoscut din această perioadă se situează la 40 km sud, aproape de Zlatna³¹.

Mai mult decât atât, așa cum sursele clasice au înregistrat Dacia ca fiind un loc bogat în aur, se presupune că exploatarea aurului a fost prevalentă în această regiune. Cu toate acestea, artefactele de aur din această perioadă sunt extrem de rare, fiind găsite doar în șapte locații din Transilvania³². Mai mult decât atât, testele fizico-chimice efectuate pe artefactele de aur din perioada dacică sugerează faptul că mineritul din această perioadă se poate să fi fost limitat la spălarea aurului aluvionar (din zona Brad, conform raportului Institutului român de fizică și inginerie nucleară „Horea Hulubei”) mai degrabă decât să fi fost realizat prin exploatare subterană³³. Astfel, o etapă anticipată de minerit subteran dacic se poate să fie bazată pe false ipoteze.

În Roșia Montană, singura dovadă de activitate pre-romană posibilă constă în șapte date rezultate prin metoda radiocarbon derivate din fragmente de lemn recuperate din galeriile miniere romane³⁴ din masivul Cărnic. Intervalul acestor date este de la o singură mostră cu dată neolitică (mileniul IV î.Ch.) până la mostre care datează din epoca bronzului și epoca fierului pre-romană. Deși aceste mostre sunt datate pe baza fragmentelor de lemn găsite în mine, nu oferă dovezi clare legate de mineritul pre-roman. Interpretarea datărilor rezultate prin metoda radiocarbon este influențată, după cum bine se știe, de mai mulți factori. În primul rând, datarea cu radiocarbon oferă data aproximativă la care un organism viu a murit și, dată fiind longevitatea copacilor, dintr-un singur copac pot rezulta mai multe date radical diferite, în funcție de locul de unde e luată proba: din miez sau alburn. În al doilea rând, faptul că lemnul ar fi fost refolosit poate însemna că inițial acesta a deservit o altă funcție

²⁹ Pop

³⁰ Raport WMD, 7

³¹ Plantos & Mircea 2009

³² Rustoiu 1996, 32-36

³³ Deppert-Lippitz 2008

³⁴ Rezumat în Cauuet 2009, 194-97

înainte de a fi introdus în mine. În cele din urmă, există întotdeauna riscul de contaminare a probei, fapt care tinde să creeze date individuale aberante.

În ceea ce privește activitatea minieră post-romană, în urma retragerii Romei și a pierderii controlului imperiului din 271-275 AD, nu există dovezi directe arheologice sau istorice legate de vreo așezare sau activitate minieră la Roșia Montană timp de aproximativ 1000 de ani.

Câteva date rezultate din datarea cu radiocarbon, legate de minele din Cărnic, care s-ar putea întinde până în secolul al V-lea, nu oferă dovezi de încredere în ceea ce privește continuitatea minieră în perioada post-romană, deoarece intervalul lor de date este destul de mare încât să poată să ateste activitatea înainte de sfârșitul perioadei romane. Doar o singură probă radiocarbon recuperată dintr-o rețea minieră romană datată sigur are un interval de date care este plasat exclusiv în cadrul acestei perioade, sfârșitul secolului al VIII-lea – începutul secolului al XI-lea³⁵. Mostra provine dintr-o bucată de lemn degradat dintr-un rambleu de galerie și, astfel, este imposibil să fie interpretat ca având însemnătate. Mai mult decât atât, dat fiind caracterul atipic al datei, nu excludem posibilitatea contaminării.

Totuși, aceasta este o perioadă din istoria Transilvaniei când există „ani întunecați” în arheologie cu o insuficiență reală de dovezi fizice în întreaga regiune. Este o situație echivalentă „anilor întunecați” de evidențe arheologice din alte țări (de ex. Anglia din secolele V-VII AD). Prin urmare, nedorind să ne contrazicem pe baza faptului că ar fi o continuitate sigură a activității, ceea ce este pur și simplu dificil de detectat/inregistrat, ar trebui să fie recunoscut faptul că aceste perioade prezintă o provocare mai amplă în ceea ce privește reprezentarea arheologică. În cele din urmă, trebuie notat faptul că ultimele exploatări desfășurate la scară mare au distrus vestigiile activității timpurii (inclusiv exploătarile romane) și, prin urmare, activitățile desfășurate la o scară mai mică ar fi avut șanse și mai mici de conservare semnificativă.

În concluzie, poate fi demonstrat în mod categoric că declarația din raportul WMD potrivit căreia aceste perioade de timp nu au fost studiate nu se susține. Mai degrabă se poate afirma că nu ar exista dovezi ale acestor etape istorice și că este posibil ca lipsa dovezilor să fie veritabilă și să fie o parte componentă a unui tipar „normal” pentru această zonă pe parcursul acestei perioade.

2.4 *Există un peisaj roman intact*

La pagina 10 din rezumatul executiv se spune că:

„Zona de exploatare antică din Roșia Montană a fost organizată în jurul exploatării a patru masive principale – Cetate, Cărnic, Jig-Văidoaia și Orlea, atât în carieră, cât și în subteran, dar și în zonele Habad, Carpeni, Cărnicele și Cos-Lety. Majoritatea acestor zone au asociate amplasamente de suprafață cunoscute – așezări, zone de prelucrare a aurului, clădiri de cult și cimitire – iar existența lor poate fi estimată pentru cele care nu le au. Luate la un loc, lucrările subterane, lucrările la suprafață, în carieră, prelucrarea aurului, așezările, locurile sacre și cimitirele completează un peisaj minier de importanță unică, a cărui integritate ar trebui păstrată, deoarece distrugerea oricărei părți a acestuia i-ar scădea mult valoarea. ”

Impresia puternică dată de acest paragraf este că integritatea peisajului roman este intactă și că, așa cum se spune într-o altă parte din raportul WMD, „lipsa” de dovezi se datorează lipsei cercetării.

³⁵ Cauuet 2009, 195 & 198: Probă 133454 din Cărnic 1 Superior

Această presupunere este deficientă sub mai multe aspecte:

1. Nu ia în considerare starea precară generală de conservare a siturilor arheologice care au fost cercetate, unde vestigiile structurale au fost conservate doar la nivel de fundație a structurilor cu pereți de piatră (între 1 și 3 asize maxim) și unde celelalte elemente au o stare de conservare și mai precară³⁶.
2. Nu este recunoscut faptul că, prin procesul tradițional de cercetare arheologică științifică, un număr semnificativ de situri au fost distruse prin metodologia de cercetare și sunt în prezent doar conservate prin înregistrare. Este cazul tuturor mormintelor de incinerare (Tăul Corna, Jig Văidoaia, Hop Găuri, Pârâul Porcului), al clădirilor de cult din Valea Nanului și Tăul Țapului și al structurilor de locuire și procesare a minereului din zona Găuri.
3. Nu recunoaște caracterul pârâitor al înregistrărilor arheologice, dominat de cinci cimitire și un monument funerar și un număr foarte modest de clădiri/structuri (20 din toate săpăturile efectuate); respectiv, doar câteva dovezi ale prelucrării aurului puse în evidență în două situri arheologice.
4. Cu toate că recunoaște nivelul semnificativ de exploatare minieră din perioada austro-ungară și secolul XX (epoca comunistă), nu ia în calcul efectul extrem de distructiv al acestor lucrări miniere asupra etapelor de activitate anterioare. Acest aspect poate fi dovedit prin numărul mare al evidențelor de arhivă și al inscripțiilor scoase la lumină, descoperirea tăblițelor romane cerate și distrugerea vizibilă a puțurilor de mină romane subterane prin exploatarea moderne și contemporane. În plus, peisajul actual arată vizibil transformările cauzate de activitățile miniere din diverse epoci istorice.

Mai mult decât atât, deoarece pare foarte probabil că așezarea romană Alburnus Maior a fost poli-concentrată cu așezări de locuit în apropierea gurilor de mină, este posibil ca această apropiere să fi dus la afectarea/distrugerea lor prin activitățile miniere ulterioare, în timp ce cimitirele, situate în lumea romană, de obicei, în afara limitelor așezării, ar fi avut o incidență mai scăzută de impact sistematic. Mai mult decât atât, se poate observa că siturile situate pe forme de relief înalte, cum sunt construcțiile cu caracter religios de pe Valea Nanului, Hăbad și Tăul Țapului sau cele din imediata proximitate a necropolei Hop-Găuri au supraviețuit exploatărilor ulterioare.

Luând în calcul acești factori, este evident că mai multe afirmații din raportul WMD nu sunt logice. De exemplu, la pagina 12, într-o discuție despre Valea Corna, se spune că:

„Lipsește un amplasament minier major la sud de masivul Cârnic (echivalentul văii Corna din epoca modernă timpurie). Acest fapt reprezintă o lipsă majoră din înregistrările arheologice, deoarece este dovada prelucrării aurului din perioada romană și modernă timpurie din valea Corna. Săpăturile de sondare desfășurate aici au fost la o scară prea redusă pentru a se putea cerceta corespunzător potențialul arheologic.”

De vreme ce există supoziția că necropola romană de incinerare de la Tăul Corna indică faptul că ar fi existat o așezare asociată, este posibil ca toate elementele acesteia să fi fost îndepărtate de activitatea ulterioară, în special construcția Tăului Corna adiacent, un lac artificial pentru construcția căruia s-au folosit cantități foarte mari de piatră.

Afirmația că săpăturile de sondaj arheologic au fost efectuate la o scară prea mică pentru a defini adecvat arheologia romană nu reflectă realitățile proiectului. Ar trebui recunoscut faptul că evaluarea arheologică implică peste 2.000 de șanțuri/secțiuni/suprafețe/casete arheologice de explorare și cercetare în toată zona proiectului, dar nu tot peisajul a fost accesibil pentru evaluare în această etapă.

³⁶ V. Damian 2003 & 2008; Simion *et al.* 2005 pentru prezentarea generală a arheologiei

Astfel, unele zone s-au situat sub păduri sau halde de steril; altele erau proprietate particulară și nu s-a putut obține permisiunea pentru evaluare; zone considerabile se află pe pante abrupte și exclud orice activitate în trecut și împiedică o evaluare semnificativă acum.

Având în vedere toți acești factori, a fost evaluat peste 4% din terenul accesibil cercetării arheologice. Acest procent depășește cu mult orice evaluare efectuată vreodată în proiecte generate de dezvoltare în Marea Britanie, unde de obicei se impune o evaluare de 2%, folosită ca și fundament în luarea deciziei legate de propunerile de dezvoltare și impactul arheologic al acestora.

Acestea fiind spuse, contrar a ceea ce se afirmă în Raportul WMD, săpăturile extensive în zone precum Valea Cornei au fost reprezentative, iar imposibilitatea de a identifica activități din perioada romană în afara necropolei de incinerare romane ne face să concluzionăm că au existat mai puține activități în perioada romană în această vale.

În concluzie și așa cum este discutat în continuare mai jos (Secțiunea 3) cu privire la problematica statutului de sit de patrimoniu mondial, aprecierea detaliată a integrității este grav deficitară în raportul WMD, iar importanța arheologiei este exagerată.

O apreciere *nepărtinitoare* a stării de conservare a peisajului minier din perioada romană la Roșia Montană poate fi observată în analiza amplasamentului de către Hirt în 2010, în cadrul unei analize generale a exploatărilor miniere romane (care nu a fost elaborată în legătură cu proiectul minier modern de la Roșia Montană). Acesta arată că „exploatarea extensivă a filoanelor de aur în perioada modernă împiedică reconstrucția completă a topografiei miniere”³⁷ și că „intensitatea exploatării din perioada modernă și așezările au distrus o mare parte din configurația romană originală”³⁸.

2.5 Masivul Cârnic conține trei tipuri de lucrări romane, unice

La pagina 11 a raportului WMD, minele subterane de la Cârnic din perioada romană sunt considerate de „importanță ridicată” pe baza unor premise false legate de dimensiunea preeminentă a lucrărilor romane (vezi Secțiunea 2.1 de mai sus), precum și a unei alte declarații false privind unicitatea tipurilor de lucrări care se regăsesc acolo. Astfel, se spune că:

„galeriile romane din masivul Cârnic conțin cel puțin trei tipuri semnificative de lucrări fără egal altundeva, chiar și în Roșia Montană: camere de exploatare cu pilieri; galerii înclinate în spirală și șantiere verticale de lucru («depilaje») cu tavanul tăiat în trepte răsturnate.”

Așa cum am punctat în Secțiunea 2.1 insuficiența relativă a investigațiilor de subteran asupra minelor romane, actualele comparații pentru dovezile din Roșia Montană sunt limitate și există o mare posibilitate ca elementele să fie „unice” în cadrul setului de date cunoscute nouă în prezent. Acestea fiind spuse, afirmația din raportul WMD este exagerată și doar caracterul spiral al galeriilor cu trepte este unic în cadrul setului de date foarte limitat de care dispunem. Galerii cu trepte (fără caracter spiral) se găsesc la Brad (în apropiere de Roșia Montană) și în Roșia Montană, în perimetrul Păru Carpeni-Țarina; mai sunt și spectaculoasele galerii cu trepte romane din lemn descoperite recent în Cătălina Monulești.

Așadar, utilizarea pilierilor pentru susținerea camerelor era o practică standard în lucrările miniere clasice specifice perioadei Greciei Antice și până în perioada romană. Într-adevăr, autorul clasic

³⁷ Hirt 2010, 41

³⁸ *Ibid.* 44

Plutarh notează faptul că îndepărtarea pilierilor din piatră din mine reprezenta o crimă capitală³⁹ și pentru o asemenea crimă au fost descrise pedepse aspre în inscripțiile recuperate din mina de cupru romană de la Vipasca, din Portugalia⁴⁰.

După cum poate fi de așteptat, acest tip de pilieri se regăsesc și în alte mine clasice din Grecia Antică, cum ar fi minele de aur din Thasos⁴¹, sau romane – de exemplu Três Minas, Spania⁴², și minele *lapis specularis* din Segobriga, Spania, unde explorarea minelor romane foarte vaste a început abia în ultimii ani⁴³.

Aceste mine *lapis specularis* oferă și dovezi ale tavanelor cu trepte răsturnate⁴⁴; asemenea exemple din munții Apuseni sunt în minele romane de la Gura Barza(Brad) și Bucium (galeria Petru și Pavel și galeria Butura de Jos).

Aceste exemple ne permit să presupunem că investigarea în continuare a unui set de date mai amplu, actualmente necercetat, legat de minele romane subterane, va dezvălui și alte exemple de lucrări romane, care ne vor permite să plasăm dovezile din Cărnic într-un context mai clar.

Se recunoaște faptul că galerii înclinate cu trepte în formă de spirală nu au mai fost identificate în altă parte până în momentul de față, dar sunt cunoscute multe cazuri de galerii cu trepte simple (la Brad și în Roșia Montană la Păru Carpeni-Țarina, Cătălina Monulești). Prin urmare, rămâne un mare semn de întrebare dacă aceasta conduce la concluzia necesității conservării *in situ* a întregului complex minier sau mai degrabă sugerează un răspuns mai nuanțat, în special avându-se în vedere faptul că acestea se conservă prin replicare muzeală la scara 1:1, conform propunerii programului de conservare a patrimoniului cultural a RMP.

2.6 Masivul Cărnic: Doar parțial cercetat?

În ceea ce privește cercetarea subterană a masivului Cărnic se spune că, în vreme ce rezultatele cercetării părții sudice a masivului: „sunt, cu siguranță, impresionante,...partea nordică a masivului nu pare să fi fost supusă unei cercetări la fel de intense.”⁴⁵

Această declarație contrazice în mod direct declarația arhitectei Beatrice Cauuet din raportul propriu⁴⁶, raport care a fost văzut de autorii raportului WMD și care este chiar citat de aceștia în documentul lor. Cauuet spune explicit că a fost aplicată o metodă identică cu cea folosită pentru arheologia „de suprafață” de la procesul de evaluare și până la o cercetare mai profundă. Astfel, s-au folosit hărțile digitale ale galeriilor miniere săpate în rețea sistematică din 1960, au fost vizitate toate părțile accesibile din această rețea de 33 km și au fost analizate în măsura în care s-au intersectat cu lucrările anterioare. Lucrările miniere dinaintea celei de a doua jumătăți a secolului XX au fost clasificate în două categorii: lucrări moderne (deschise folosind praf de pușcă și datate în secolele al XVII-lea – al XIX-lea) și lucrări vechi (înainte de utilizarea prafului de pușcă, înainte de secolul al XVII-lea) și cartografiate anterior.

³⁹ Moralia 843D

⁴⁰ *Vip.* II, 12

⁴¹ Plate 139, p134 - Wagner *et al* 1988

⁴² Wahl 1988

⁴³ Bernárdez Gómez *et al.* 2002. Exemple în imagini la:

<http://www.flickr.com/photos/76576029@N02/6872467773/in/photostream/>

<http://www.flickr.com/photos/76576029@N02/6872467773/in/photostream/>

⁴⁴ *ibid.* Exemplu în imagini la: <http://www.flickr.com/photos/76576029@N02/6872757501/in/photostream/>

⁴⁵ Raport WMD, p12

⁴⁶ Cauuet 2009, 27-31

În același timp, suprafața masivului a fost cercetată pentru identificarea dovezilor de exploatare, inclusiv vechile guri de mină, însă această activitate de cercetare a fost îngreunată datorită impactului foarte extins asupra suprafeței (de exemplu, halde de sterile imense formate din exploatările anterioare)⁴⁷.

După această cartografiere inițială a urmat încă o perioadă de explorare (explorare speologică), prin care s-au examinat *toate* lucrările anterioare identificate în prospecțiunile subterane originale⁴⁸, folosind tehnici speologice cu scopul de a obține accesul la toate zonele care ar putea fi vizitate în siguranță. Astfel, s-au folosit scări / corzi pentru a avea acces la cavitățile verticale, iar în zonele cu ventilație slabă controlul s-a asigurat cu ajutorul unui detector de gaz. Subliniez aceste aspecte pentru a scoate în evidență un factor extrem de important și care nu este niciodată amintit în raportul WMD – starea precară de conservare a majorității rețelei din Cărnăc – care condiționează în mod obligatoriu orice explorare în condiții de siguranță a galeriilor miniere.

Acest proces de explorare detaliată a fost realizat sistematic atât în partea de nord, cât și în cea de sud a masivului. Astfel, în partea de sud au fost explorați 21 km de galerii, care cuprind 5,4 km de galerii recente, 11,5 km de lucrări moderne și 4,1 km de lucrări vechi. În partea de nord a masivului au fost explorați 24,7 km de galerii, care reunesc 16 km de galerii recente, 8,5 km lucrări moderne și doar 200 de metri de lucrări vechi.

Cauuet declară explicit că reprezentarea mai slabă a lucrărilor vechi din partea de nord a Cărnăcului se datorează următorilor doi factori: extinderea lor mai mică la origine, deoarece minerii au urmat filoanele de aur viabile și depozitele cu o distribuție neuniformă în cadrul masivului, și inaccesibilitatea lor, din cauza problemelor de siguranță⁴⁹ a personalului de cercetare. De notat și faptul că autorii raportului WMD nu au încercat să discute concluziile lor cu Cauuet, cea care a condus lucrările din subteran din 1999 și până astăzi. O astfel de discuție le-ar fi putut corecta părerea că cercetarea nu ar fi fost exhaustivă sub toate aspectele practice (adică fără a pune în pericol viața arheologilor).

2.7 *Exploatările austro-ungare păstrează trăsături neobișnuite*

La pagina 14 a Raportului WMD se spune (dar nu se oferă referințe sau alte exemple în sprijinul acestei ipoteze) că, fiind unul dintre cele mai mari complexe miniere aparținând Imperiului Austro-Ungar, Roșia Montană păstrează multe trăsături neobișnuite care ilustrează tehnologia vremii, cum ar fi șinele de lemn care se regăsesc în Cărnăc.

Mai întâi, ar trebui notat faptul că în afară de cei 159 m de șine de lemn studiați în Cărnăc există și 310 m de șine de lemn intacte descoperite în urma excavărilor recente de la Cătălina Monulești⁵⁰, care vor fi conservate în cadrul propunerii RMGC și expuse publicului în cadrul unui muzeu *in situ*.

Și mai important este, însă, faptul că afirmația cu privire la trăsăturile neobișnuite ale minelor austro-ungare din Roșia Montană este dificil de susținut dacă se are în vedere contextul mai larg al acestora.

⁴⁷ *Ibid.*, 34-5, pentru o discuție detaliată

⁴⁸ *ibid.*, 28

⁴⁹ *Ibid.*, 29 și discuție detaliată, 39-41

⁵⁰ Cărnăc: 9 m studiați în adâncime, 150 m doar observați din cauza gazului toxic din galerii; Cătălina Monulești: 110 m de șine studiate cu cinci macazuri și încă 200 m urmează a fi studiați.

Rișcuța notează că dezvoltarea tehnologică la Roșia Montană tinde să fie lentă⁵¹, punct de vedere confirmat și printr-o comparație cu minele din Banská Štiavnica. Situl de Patrimoniu Mondial în Slovacia modernă, Banská Štiavnica a fost, conform *Descrierii detaliate* a UNESCO privind Lista de Patrimoniu Mondial, „cel mai important centru pentru exploatarea metalelor prețioase în Imperiul Habsburgic⁵²”. La Banská Štiavnica a fost utilizat pentru prima dată praful de pușcă în exploatarea miniere de subteran; s-au folosit sisteme de lacuri artificiale pentru a spori energia hidrolică necesară pentru exploatare; a fost înființată cea mai importantă academie minieră din Imperiul Austro-Ungar. În toate aceste aspecte, Roșia Montană urmează mult după Banská Štiavnica.

Mai mult decât atât, alte perimetre miniere din Munții Apuseni, cum sunt Băița, Săcărâmb și Ruda Brad⁵³, au reprezentat mine cu activitate similară sau de mai mare anvergură decât Roșia Montană în cursul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. De exemplu, la Săcărâmb, intrat în exploatare în anul 1745, cel puțin 9,25 km de galerii au fost deschise prin 5 galerii principale de acces executate în perioada 1757-1898, cu peste 200 de filoane, exploatate pe sute de metri lungime (până la 400 m) și sute de metri înălțime (până la 450 m). Până în anul 1941, mina Săcărâmb însuma aproximativ 150 km de galerii, marea lor majoritate fiind din secolele al XVIII-lea – al XIX-lea și începutul sec. XX. Zăcămintele din zona Brad reunesc cele mai dezvoltate rețele de galerii din Munții Apuseni. Numai galeria Victor din mina Ruda însumează, împreună cu lucrările de la orizontul Victor (+348 m), peste 22 km de lucrări, fiind, conform Ghițulescu și Socolescu, cea mai dezvoltată și importantă galerie din Munții Apuseni. Afirmatia legată de dimensiunea și semnificația neobișnuită a minei de la Roșia Montană în cadrul Imperiului Austro-Ungar nu poate fi, astfel, susținută.

În plus, ar trebui notat faptul că principala uzină de procesare a minereului pentru minele de stat din Roșia Montană a fost localizată la Gura Roșiei din 1852⁵⁴. În afara zonei RMP, această uzină se află deja într-o stare avansată de deteriorare și este parțial demolată. În cele din urmă, este important să se recunoască faptul că multe din lucrările miniere ale secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea au fost reluate și modificate extensiv în secolul XX. Spre exemplu, galeria modernă Sf. Cruce din Orlea, executată în perioada 1785-1790, a fost reprofilată de mai multe ori până în prezent, astfel încât din caracteristicile sale de secol XVIII nu se mai păstrează absolut nimic.

Ca atare, obiectivul conservării unui complex minier intact din perioada austro-ungară este compromis.

Afirmatia cu privire la caracteristicile neobișnuite ale minelor austro-ungare de la Roșia Montană se bazează pe o apreciere insuficientă a acestui context regional și a nerecunoașterii faptului că multe dintre trăsăturile menționate în Raportul WMD au fost deja înregistrate pe Lista de Patrimoniu Mondial la Banská Štiavnica.

3 VALOARE UNIVERSALĂ EXCEPȚIONALĂ ȘI STATUTUL DE SIT DE PATRIMONIU MONDIAL

Autorii Raportului WMD afirmă în două locuri că există o *echivalență sau comparabilitate de magnitudine* în ceea ce privește importanța patrimoniului de la Roșia Montană și Valoarea Universală Excepțională (numită pe scurt OUV), conform definiției din Convenția privind Patrimoniul Mondial. Este notabil faptul că autorii nu susțin direct faptul că amplasamentul are OUV ci fac mai degrabă o declarație de importanță pe care au definit-o în *cel mai strict sens* pentru ei înșiși.

⁵¹ Rișcuța 2007, 93

⁵² <http://whc.unesco.org/en/list/618>

⁵³ Riscuta 2007, 95

⁵⁴ Rișcuța 2007, 95

Aceasta este o distincție semnificativă și critică ce nu ar trebui subestimată în evaluarea raportului WMD. Este evident faptul că o apreciere de importanță în raport cu cele șase criterii evidențiate în *Liniile Directoare Operaționale ale UNESCO pentru implementarea Convenției privind Patrimoniul Mondial* și menționate în Raportul WMD⁵⁵ reprezintă doar o componentă pentru susținerea OUV a unei proprietăți⁵⁶. După cum se explică în *Liniile Directoare Operaționale ale UNESCO*:

„Pentru a fi considerată ca Valoare Universală Excepțională, o proprietate trebuie să îndeplinească și condițiile de integritate și/sau autenticitate și trebuie să dispună de un sistem adecvat de protecție și management pentru siguranța acesteia”⁵⁷

Raportul WMD nu ia în considerare detaliat sau corect niciunul din acești factori, deși, așa cum am indicat mai sus (Secțiunea 2.4), se afirmă incorect faptul că peisajul roman este în mare parte intact. Fără a lua în considerare în detaliu toate obiectivele de patrimoniu, sunt oferite următoarele clarificări.

3.1 Integritate

Pentru a îndeplini condițiile de integritate, nominalizarea unui Sit de Patrimoniu Mondial este evaluată în funcție de trei criterii: două pozitive și unul negativ. Nominalizarea ar trebui să evalueze măsura în care proprietatea:

- a) include toate elementele necesare pentru a-și exprima valoarea universală excepțională;
- b) are o mărime adecvată pentru a asigura reprezentarea completă a trăsăturilor și a proceselor care denotă importanța proprietății;
- c) suferă de pe urma efectelor negative ale dezvoltării și/sau neglijării.⁵⁸

În ceea ce privește exhaustivitatea indicată la punctul (a), așa cum menționam în Secțiunea 2.4, proprietatea (situl) ar fi contestată, deoarece, în realitate, arheologia romană este doar parțial conservată și sever afectată de activitatea ulterioară. Astfel, cei 4 km de galerii romane în Cărnic includ mai multe fragmente discontinue distribuite pe orizonturi diferite și la distanțe considerabile unele de altele, cea mai lungă secțiune având doar 70 m.

În nicio locație descrisă de Raportul WMD nu am putut descoperi o așezare complet intactă, populată/utilizată, care să ilustreze procesarea minereului, lăcașe de cult și cimitir aferent, în pofida afirmațiilor din Raportul WMD. Arheologia de suprafață este parțială și sever afectată de activitatea de exploatare ulterioară. Acest lucru nu se datorează unei cercetări inadecvate, așa cum se spune în raportul WMD. Acolo unde s-au efectuat, excavările au fost exhaustive, dar dovezile materiale - insuficiente. Astfel, deși s-au identificat 1.433 de morminte individuale de incinerare, nu s-au identificat mai mult de 20 de clădiri și două mici zone de procesare a minereului, care denotă popularea/utilizarea proprietății/sitului în perioada romană.

În ceea ce privește „criteriul (c)” de mai sus, raportul WMD aproape că nu ia în considerare măsura în care peisajul cultural suferă de pe urma efectelor negative și/sau neglijenței.

⁵⁵ Page 28

⁵⁶ Deoarece Convenția privind Patrimoniul Mondial și Liniile Directoare Operaționale se referă la amplasamente ca fiind proprietăți, limbajul Convenției este utilizat în această secțiune a raportului.

⁵⁷ *Linii Directoare Operaționale* par. 78 (ultima revizuire - iulie 2013)

⁵⁸ *Linii Directoare Operaționale* Secțiunea IIE par. 88

De fapt, starea de conservare actuală a arheologiei miniere (din toate perioadele) este foarte dinamică și instabilă. În afară de Jig Văldoaia, unde roca este relativ solidă și golurile sunt stabile, toate celelalte amplasamente subterane, Cârnic, Piatra Corbului, Păru Carpeni, Cătălina Monulești, Orlea și Țarina prezintă provocări considerabile în ceea ce privește conservarea.

Activitățile ulterioare, moderne de exploatare au creat mai multe probleme în ceea ce privește stabilitatea pe termen lung, deoarece anumite zone (de ex. Cârnic) au fost exploatate excesiv. Astfel, pilierii de suport ai galeriilor romane au fost ulterior îndepărtați, slăbind structura de suport pentru tavane, în timp ce în alte zone, unde exploatarea a creat goluri mari (denumite local Coranda), precum în Piatra Corbului, exploatarea a fost efectuată în exces, punând o presiune excesivă asupra coroanei golurilor.

Activitățile de pușcare aferente exploatării de suprafață la scară largă din perioada comunistă și ulterioară au afectat și ele minele aflate mai aproape de suprafață, în timp ce exploatarea modernă de subteran a distrus, a întretăiat sever și a deteriorat zone de exploatare romană, creând o instabilitate localizată.

Mai mult, însă, cercetarea arheologică a galeriilor, în baza legislației din România, a impus eliminarea rambleului ulterior și a lăsat galeriile într-o stare instabilă și de degradare. Mai mulți factori influențează nivelul și gravitatea deteriorării. Mai întâi, acele niveluri apropiate de suprafață experimentează fluctuații mari de temperatură, provocând o eroziune severă din cauza combinației între îngheț și dezgheț. În plus, eliminarea rambleului modifică și capacitățile portante ale galeriilor, deoarece pereții au mai puțin sprijin. Este afectată și conservarea artefactelor organice, cum ar fi lemnul, deoarece modifică condițiile aerobice, ceea ce poate accelera descompunerea. Mai mult, acțiunea apei ce se scurge prin pereții galeriilor și oxidarea mineralelor datorită interacțiunii cu apele meteorice conduce la forfecarea suprafeței pereților galeriilor și desprinderea rocii în anumite locuri (de ex. Cătălina Monulești). În alte părți se pot accentua faliile naturale în rocă, iar fluctuațiile în nivelul apei subterane freatice erodează galeriile și afectează conservarea organică.

Condiția foarte dinamică a acestor galerii miniere expuse înseamnă că nu vor dobândi o stare stabilă fără cheltuieli semnificative.

În ceea ce privește celelalte elemente ale peisajului cultural, cum ar fi patrimoniul arhitectural de la Roșia Montană, sunt necesare niveluri similare de investiții pentru a obține o stare stabilă de conservare.

Centrul istoric, care cuprinde 317 clădiri, a fost afectat negativ în ceea ce privește conservarea de mai multe tendințe.

În primul rând, în urma depopulării, 44% dintre proprietăți nu sunt ocupate. Această tendință a apărut imediat după 1989, ca urmare a plecării oamenilor din zona rurală în cea urbană în toată România. În plus, scăderea operațiunilor miniere până la închiderea totală a acestora în 2006 a redus numărul locurilor de muncă și a accentuat această tendință. Perioada lungă de timp pentru evaluarea propunerii miniere RMGC⁵⁹ i-a determinat pe alți localnici, care intenționaseră să se angajeze în cadrul proiectului, să caute alternative de muncă în alte părți. Lipsa ocupării tinde să dezavantajeze conservarea durabilă, deoarece întreținerea este mai degrabă reactivă decât preventivă, defectele rămânând neobservate perioade lungi de timp. Mai mult, proprietățile goale sunt mai susceptibile la furtul de materiale, vandalism sau incendiere.

⁵⁹ Concesiuni Licența de exploatare emisă în 1997; Evaluarea Impactului de Mediu depusă în 2006

Nivelul ridicat de sărăcie din Roșia Montană se adaugă depopulării, pentru a accentua și mai mult provocările legate de conservare. Lipsește capacitatea financiară pentru a investi în întreținere. În plus, activitățile de întreținere întreprinse au fost determinate de cele mai multe ori de constrângerile economice și nu de interesul corespunzător pentru utilizarea materialelor sau a metodelor tradiționale. Înfațișarea generală a localității, inclusiv spațiile publice și facilitățile, a fost considerabil neglijată.

Un impact și mai mare asupra stării de conservare a mediului construit are legătură și cu perioada comunistă, când bunăstarea relativă a comunității miniere a condus la introducerea unor modificări moderne la clădirile mai vechi, modificări care nu au ținut cont de caracteristicile inițiale. Intervenții precum înlocuirea modernă a acoperișurilor și a ferestrelor și utilizarea gletului de ciment au compromis calitatea arhitecturală și importanța structurilor. Gleturile de ciment provoacă și deteriorarea structurii de bază cu cadre din lemn, ceea ce poate duce la prăbușirea acestora.

O evaluare recentă a stării de conservare a clădirilor a arătat faptul că 52% (164) dintre clădiri sunt într-o stare proastă sau mai proastă, iar 18 dintre acestea sunt înregistrate ca fiind în ruină.

În acest context, ar trebui menționate măsurile de conservare întreprinse de RMGC. Mai întâi, a achiziționat un mare număr de clădiri, astfel că RMGC deține acum 233 de clădiri în centrul istoric. De asemenea, și-a asumat angajamentul să finanțeze/ajute la conservarea tuturor clădirilor din această zonă, indiferent cine deține titlul de proprietate, și, în acest scop, a efectuat reparații de urgență și lucrări de întreținere la 160 de clădiri în perioada 2008-2012. În total, se estimează că vor fi necesare lucrări de conservare sau lucrări de conservare cu reconstrucție parțială pentru 245 de clădiri, lucrări de restaurare pentru 24 de clădiri, conservare pentru 4 clădiri și reconstrucție totală pentru 17 clădiri. Până în momentul de față au fost complet restaurate 20 de clădiri și s-au finalizat peste 100 de proiecte complexe de restaurare. Un indiciu privind dimensiunea aspectelor de conservare cu care se confruntă patrimoniul construit este oferit de bugetul de 42,8 milioane de dolari alocat de RMGC pentru acest program și programe aferente.

Am alocat mai mult timp pentru aceste aspecte legate de conservare pentru a evidenția mai multe probleme care nu sunt suficient recunoscute în raportul WMD:

1. Raportul WMD spune că programul RMGC s-a concentrat pe dovezile romane⁶⁰ și nu acordă suficientă atenție programului major de analiză arhitecturală și conservare din cadrul proiectului. Astfel, acest lucru arată mai degrabă o lipsă de competență din partea autorilor WMD decât un neajuns al proiectului RMGC
2. Pentru a sublinia problemele sensibile de conservare din Roșia Montană care necesită investiții substanțiale în cazul în care se dorește implementarea unui program de conservare semnificativ.
3. Pentru a demonstra clar faptul că proprietatea nu corespunde cerințelor Convenției privind Patrimoniul Mondial în materie de integritate. Cerința ca „structura fizică a proprietății și/sau trăsăturile importante ale acesteia să fie într-o stare bună și impactul procesului de deteriorare să fie controlat”⁶¹ este explicită în *Linii Directoare Operaționale* și nu este o condiție ce ar putea fi realist prezentată pentru Roșia Montană fără intervenția RMGC.

⁶⁰ Pagina 7

⁶¹ *Linii Directoare Operaționale* Secțiunea IIE para. 89

3.2 Analiză comparativă inadecvată

S-a menționat deja faptul că Raportul WMD caracterizează minele austro-ungare ca fiind neobișnuite: o afirmație nesusținută cu referințe la nicio altă autoritate și care nu are în vedere Roșia Montană în contextul altor mine din regiune sau al amplasamentului de Patrimoniu Mondial de la Banská Štiavnica (vezi Secțiunea 2.7). Liniile Directoare Operaționale explică faptul că „ar trebui furnizată și o analiză comparativă a proprietății în raport cu proprietăți similare, fie că acestea sunt incluse sau nu pe Lista Patrimoniului Mondial, atât la nivel național, cât și internațional.”⁶²

Această lipsă a oricărei comparații cu o mină cunoscută din Imperiul Austro-Ungar și care este deja înscrisă pe Lista Patrimoniului Mondial reprezintă un neajuns important și ne permite să punem sub semnul întrebării concluziile raportului WMD cu privire la mineritul austro-ungar.

În plus, am demonstrat în Secțiunile 2.1 și 2.4 că afirmațiile privind caracterul unic al peisajului minier roman sunt exagerate și nesigure din punct de vedere epistemologic, în sensul că încearcă să facă declarații substanțiale cu privire la trecut pe considerentele unui set de date insuficient.

3.3 Comentarii finale – Sit de Patrimoniu Mondial

Nominalizarea cu succes a unei proprietăți drept Sit de Patrimoniu Mondial implică nu doar o evaluare de importanță, ci și prezentarea unei analize comparative; o evaluare de integritate și autenticitate; prezentarea proprietății în „stare bună” și un regim semnificativ pentru controlarea „proceselor de deteriorare”. Fără aceste elemente, discuția privind OUV a unei proprietăți este incompletă și concluzia conform căreia amplasamentul „are importanța necesară și potențialul de a deveni un Sit de Patrimoniu Mondial” din Prefața raportului WMD nu este susținută.

4 INSUFICIENTĂ ÎNȚELEGERE A DIMENSIUNII PROGRAMULUI RMGC PRIVIND PATRIMONIUL

S-a menționat anterior (Secțiunea 3.1) că Raportul WMD susține incorect faptul că programul RMGC privind patrimoniul s-a concentrat în principal pe dovezile romane. Acest lucru se datorează faptului că rapiditatea cu care a fost întocmit studiul WMD a compromis, probabil, capacitatea autorilor de a analiza toate lucrările legate de patrimoniu și efectuate în cadrul RMP. Astfel, autorii raportului WMD nu fac nicio referire la planul de management al patrimoniului, în trei părți, redactat în 2006 (după întocmirea Raportului WMD acesta a fost actualizat cu un Plan de Management al Conservării întocmit în 2012). În mod egal, așa cum menționam în Secțiunea 3.1, nu există o discuție detaliată cu privire la lucrările extensive efectuate asupra tuturor clădirilor din zona proiectului. Aceste lucrări au însemnat o cercetare detaliată, alcătuirea inventarului și selectarea amplasamentelor pentru includere în registrul Monumentelor Istorice Naționale. Alte documente, cum ar fi inventarul instalațiilor și al echipamentelor din perioada comunistă, realizat de Vialaron în 2006; cercetările privind peisajul istoric efectuate de Terraforma; studiul de fezabilitate realizat de GeoDesign și Forkers privind costurile de conservare asociate cu orice propunere pentru conservarea galeriilor romane din Cârnic nu par a fi fost consultate.

Acestea fiind spuse, observația conform căreia programul RMGC nu a fost abordat inițial într-o manieră holistică are valoare, deși aceasta este mai degrabă o reflecție a perioadei lungi de evaluare a

⁶² Par. 132

proiectului RMGC dezvoltat într-o perioadă care a experimentat creșterea progresivă a orientării peisagistice, spre deosebire de o abordare centrată pe amplasament, în ceea ce privește managementul și înțelegerea patrimoniului. Nu reflectă corect abordarea față de patrimoniul exemplificată în Planul de Management al Conservării din 2012, care, la fel ca Raportul WMD, adoptă o abordare specifică mai mult peisajului decât amplasamentului și are în vedere toate obiectivele de patrimoniu, inclusiv patrimoniul cultural intangibil.

De asemenea, ar trebui recunoscut caracterul diferit și strict reglementat al mecanismelor de control legal și autorizare pentru patrimoniul construit și arheologie, ceea ce înseamnă că lucrările sunt efectuate de persoane autorizate de statul român să practice în domenii specifice. Acest lucru înseamnă că structurile statului au încurajat mai degrabă o abordare separată decât holistică asupra patrimoniului. Acestea fiind spuse, ar trebui menționat și faptul că RMGC are un vicepreședinte pentru Patrimoniu care este un arheolog competent și care conduce o echipă ce include etnografi, arhitecți de conservare și arheologi. Astfel, RMGC practică o abordare unificată asupra patrimoniului prin intermediul structurilor de management și implementării activității.

Este notabil faptul că autorii Raportului WMD nu au profitat de nicio oportunitate pentru a discuta concluziile în detaliu cu echipa mare de specialiști (inclusiv angajați RMGC) care a lucrat în cadrul proiectului mai mult de un deceniu. O astfel de discuție ar fi putut corecta mai multe afirmații făcute în raport și ar fi putut genera o mai bună apreciere a realităților privind starea de conservare a obiectivelor de patrimoniu și provocările cu care se confruntă comunitatea pentru a asigura un viitor sustenabil acestor obiective de patrimoniu.

5 ABORDARE FUNDAMENTALISTĂ PRIVIND OPȚIUNILE DE CONSERVARE

Raportul WMD susține „conservarea totală *in situ* și cercetarea în continuare din punct de vedere arheologic și istoric a acestui peisaj excepțional”⁶³ în evaluarea importanței patrimoniului de la Roșia Montană.

Cu toate acestea, chiar și în limitele unui peisaj care a fost definit ca Sit de Patrimoniu Mondial, abordarea recomandată de autorii Raportului WMD nu este completă și practică și din acest considerent nu poate fi susținută ca sfat profesional.

Așa cum se recunoaște în *Ghidul ICOMOS privind evaluarea impactului asupra patrimoniului pentru proprietățile patrimoniu cultural*, „deși ar trebui întreprins orice efort rezonabil pentru a elimina sau a reduce impactul negativ asupra locurilor de importanță, în ultimă instanță, însă, ar putea fi necesar să se contrapună beneficiul public al schimbării propuse cu daunele aduse locului”.

Astfel, de exemplu, în limitele Amplasamentului de Patrimoniu Mondial de la Bath, Anglia, s-a decis că singura strategie fezabilă pentru protejarea proprietăților rezidențiale de la suprafață este umplerea ireversibilă cu beton a minelor de piatră monument istoric din secolul al XVIII-lea, urmând o strategie de înregistrare similară celei implementate la Roșia Montană, deoarece costurile păstrării accesului la galeriile subterane erau prea mari pentru a putea fi susținute⁶⁴.

Strategiile de conservare trebuie aliniate la realitățile economice ale unui context specific. Acest lucru este recunoscut în Carta ICOMOS de la Lausanne *pentru protejarea și managementul patrimoniului*

⁶³ Pagina 8

⁶⁴ Redvers-Higgins *et al.* 2011

arheologic (1990) unde se afirmă că „datorită limitărilor inevitabile ale resurselor disponibile, lucrările de întreținere activă vor trebui efectuate în mod selectiv”⁶⁵. În contextul Roșiei Montane, o strategie credibilă de conservare trebuie să aibă în vedere starea actuală fragilă și degradată a patrimoniului; caracteristicile poluate ale peisajului; sărăcia comparativă a comunității locale; fondurile limitate puse la dispoziție de organismele de reglementare pentru gestionarea unui cost total de conservare estimat la 200-300 de milioane de dolari, în funcție de anvergura lucrărilor de conservare efectuate și de gradul preconizat de acces public la patrimoniu⁶⁶.

De asemenea, *Raportul Explicativ* la Convenția Consiliului Europei de la Valletta *privind protecția patrimoniului arheologic* recunoaște faptul că patrimoniul nu trebuie să „rămână neatins” și într-adevăr Convenția a rezultat într-o mare măsură ca răspuns la presiunea tot mai mare a lucrărilor publice majore asupra patrimoniului arheologic⁶⁷ la nivel european. Ca atare, abordează într-o mare măsură provocările prezentate de proiecte precum Roșia Montană.

Convenția de la Valletta acceptă că există o responsabilitate dublă pentru statele semnatare: „protejarea patrimoniului arheologic ca o sursă a memoriei colective europene și (accentuarea mea) ca instrument pentru studiu istoric și științific.”⁶⁸

Această distribuire dublă trebuie avută în vedere deoarece diferențierea între o responsabilitate pentru protecție sau conservare și studiul sau dezvoltarea de cercetări istorice reflectă o distincție foarte importantă în caracterul disciplinei arheologice.

În esență, în timp ce cercetarea curatorială vizează caracterizarea resursei arheologice din punctul de vedere al tipului, al procesului de depunere/de acumulare, al supraviețuirii și al managementului permanent și se ocupă de specificarea procedurilor de explorare și a sistemelor de înregistrare, cercetarea istorică vizează generarea unei înțelegeri a trecutului.

Este evident că mulți arheologi profesioniști petrec mult timp în legătură cu prima dintre aceste priorități și că de multe ori, cele două elemente ale acestei structuri sunt combinate fără o atenție adecvată. Trebuie să se înțeleagă că există o diferență fundamentală între *potențialul de cercetare* al resursei, contribuția la îmbunătățirea înțelegerii istorice și *strategiile de management al conservării* optime pentru acea resursă. Acesta este un aspect care consider că este foarte important să fie menținut în prim-planul aprecierilor referitoare la proiectul Roșia Montană.

De asemenea, ar trebui recunoscut faptul că, prin dezvoltarea acestei definiții, Convenția de la Valletta recunoaște că cercetarea curatorială în sine și de sine stătătoare nu definește arheologia ca știință. Într-adevăr, o disciplină care se concentrează doar pe acest domeniu de cercetare ar fi săracă și fără sens. În consecință, oportunitățile pentru cercetare istorică reprezintă o componentă esențială a disciplinei.

Extrapolând, ar mai trebui menționat și faptul că, deși excavarea este definită explicit în cadrul Convenției ca o procedură distructivă⁶⁹ (de ex. Articolul 3.ii), este și o procedură *necesară*⁷⁰, dată fiind natura importantă a cercetării pentru disciplină. Ar trebui să recunoaștem că prin acest mod de

⁶⁵ Carta de la Lausanne Articolul 6

⁶⁶ V. Planul de Management al Conservării 2012 Secțiunea 5.2 pentru prezentarea detaliată a cazului

⁶⁷ Raport Explicativ ibid. comentarii în Preambul

⁶⁸ Convenția de la Valletta 1992 Articolul 1.1

⁶⁹ *ibid.* Articolul 3.ii

⁷⁰ Deși dezvoltarea viitoare a tehnicilor nedestructive ar putea face inutilă nevoia unor excavări, acest lucru este improbabil în viitorul apropiat.

investigație științifică se realizează cercetarea latentă și valorile educaționale ale patrimoniului arheologic.

Pentru a asigura atingerea acestui potențial, Convenția de la Valletta impune statului condiția ca, în cazul autorizării excavării, aceasta să fie efectuată de „persoane autorizate special”⁷¹. În timp ce în articolul 5 se afirmă că pentru ca arheologia să fie eficient integrată în propunerile de dezvoltare ar trebui să existe prevederi pentru:

- „modificarea planurilor de dezvoltare care pot avea efecte negative asupra patrimoniului arheologic;
- alocarea unei perioade de timp și a unor resurse suficiente pentru efectuarea unui studiu științific adecvat asupra amplasamentului și publicarea rezultatelor acestuia;
- asigurarea, în cazul în care se găsesc elemente de patrimoniu arheologic în timpul lucrărilor de dezvoltare, a conservării *in situ* a acestora, dacă este fezabil.”⁷²

Pe scurt, deși exprimă o preferință pentru conservarea *in situ*, Convenția recunoaște: conservarea prin inventariere este de multe ori o strategie legitimă și într-adevăr necesară pentru progresul disciplinei. Conservarea prin inventariere presupune ca lucrările să fie efectuate din punct de vedere științific și de persoane autorizate; trebuie să se aloce timp suficient și resurse și rezultatele lucrărilor să fie publicate. De asemenea, propunerile de dezvoltare trebuie să aibă în vedere patrimoniul cultural și să modifice planurile când este necesar și posibil. RMP poate demonstra că a respectat toate aceste condiții ale Convenției.

În plus, aş afirma că o comparație obiectivă a RMP cu orice alte proiecte majore de infrastructură sau naționale strategice la nivel european (de ex. Heathrow, Terminal Five, UK; Canal Seine Nord Europe, Franța sau Channel Tunnel Rail Link, UK) ar arăta că aspectele de management senzitiv și un răspuns nuanțat și echilibrat, precum cel dezvoltat de RMGC, și nu o interdicție absolută a impactului ulterior asupra patrimoniului este de urmat.

În plus, aş sugera că autorii Raportului WMD au folosit realizarea excepțională a potențialului de cercetare derivat de finanțarea RMGC *împotriva* proiectului. S-a susținut în acest document că importanța proporțională a rezultatelor arheologice din Roșia Montană nu se datorează rarității resurselor, ci mai degrabă reflectă lipsa unei cercetări anterioare a altor situri de asemenea anvergură. Există dovezi cuprinzătoare ale mineritului roman în România și în alte părți ale Imperiului Roman, dar foarte rar există oportunitatea de a explora un peisaj minier pe o scară atât de largă. Acest lucru a fost posibil doar datorită investiției companiei miniere.

Aceasta ar trebui văzută ca o contribuție imensă la evoluția înțelegerii științifice, însă combinarea mai sus menționată a aspectelor de management curatorial și cercetare istorică înseamnă că excelența și emoția rezultatelor arheologice sunt estompate de controversă și de apelul la conservare totală, care s-a demonstrat că este impracticabilă. Acest lucru este regretabil.

6 OBSERVAȚII FINALE

Din perspectiva unui răspuns succint, comentariile s-au concentrat pe evidențierea mai multor teme cheie în mod selectiv și nu cuprinzător. De asemenea, documentul s-a concentrat pe aspectele de dezacord sau diferențele de opinie, spre deosebire de acele zone în care există un acord cu opiniile exprimate în Raportul WMD.

⁷¹ *ibid.* Articolul 1

⁷² *ibid.* Articolul 5.iv-viii

Astfel, deși este recunoscută importanța obiectivelor de patrimoniu de la Roșia Montană, afirmația susținută în Raportul WMD conform căreia acestea sunt echivalente cu Valoarea Universală Excepțională a unui Sit de Patrimoniu Mondial este respinsă. Acest document a discutat mai multe erori efective semnificative din Raportul WMD care compromit această evaluare de importanță, în special:

- setul de date slab dezvoltat referitor la mineritul roman;
- evaluarea inexactă a cercetărilor efectuate pentru localizarea exploatărilor pre și post-romane;
- afirmația inexactă cu privire la dovezile fizice pentru mineritul medieval;
- lipsa recunoașterii impactului considerabil al exploatărilor ulterioare asupra integrității patrimoniului roman;
- analiza comparativă inadecvată referitoare la mineritul austro-ungar;
- evaluarea inadecvată a stării de conservare a patrimoniului.

Recomandarea pentru conservarea totală *in situ* a întregului peisaj cultural nu este practică și nu are în vedere dimensiunea costurilor pe care le-ar implica. Astfel, nu este credibilă ca o soluție fezabilă la nevoile de conservare, care ar fi fost deja necontrolabile în absența intervenției RMGC din ultimul deceniu.

În cele din urmă, a fost folosit argumentul autorității (*argumentum ab auctoritate*) în domeniul public, în special deoarece prof. Andrew Wilson predă la Universitatea din Oxford, pentru a susține concluziile Raportului WMD. Punctul slab inerent al acestei forme de argumentare și erorile ce pot fi dezvoltate din această poziție sunt bine înțelese în cadrul discuției academice și nu ar trebui să întunece abordarea rațională a acestor aspecte.

În plus, ar trebui totuși menționat că proiectul RMGC nu a căutat să urmărească o rută de conformitate minimală cu cerințele de reducere a impactului RMP asupra patrimoniului. Astfel, a demarat o campanie majoră de cercetare fără egal în istoria arheologiei românești, în timp ce în domeniul arheologiei miniere în subteran a apelat la sfaturile și implicarea unuia dintre cei mai mari specialiști în arheologie minieră din lume, Dr. Beatrice Cauuet. Lipsa dialogului între autorii Raportului WMD și arheologii implicați în proiect de mai mult de un deceniu și viteza evaluării unui volum semnificativ de studii de cercetare ne îndreptățesc să punem sub semnul întrebării robustețea concluziilor Raportului WMD.

7 REFERINȚE

Abreviere

CCA - *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, București CCA

Barta G, Bóna, I, Köpeczi, B, Makkai, L Miskolczy, A, Mócsy, A, Péter, K, Szász, Tóth, E, Trócsányi, Z, Várkonyi, A R, Vékony, G 1989 *History of Transylvania*, Budapest

Bernádez Gómez, M J, Guisado di Monti, J C, and Villaverde Mora, F, 2002 *Las explotaciones mineras de "lapis specularis"*, în *Artifex: Ingeniería romana en España*, 273-298, Madrid

Cauuet, B, 2009 *Rapport de Recherche Archéologique Préventive: Massif de Cârnic, Roșia Montană, Roumanie. Le Projet Minier de Roșia Montană*, Document Final de Synthèse, unpublished

Damian, P, (ed.) 2003 *Alburnus Maior I*, București

Damian, P, (ed.) 2008 *Alburnus Maior III: Necropola Romană de Incinerare de la Tăul Corna, Partea I*, Cluj-Napoca

Deppert-Lippitz, B, 2008 *Spiralele dacice din aur din Munții Orăștiei/Dakische Goldspiralen aus den Orăștie Bergen*, in Lazăr, A, Deppert-Lippitz, B, Ferri, P G, Alămoreanu, S, Ciuta, M, Condruz, A, (eds), *Combaterea criminalității contra patrimoniului arheologic european/Combating the criminality against the european archaeological heritage*, 203-288, București

Domergue, C, 1990 *Les Mines de la Peninsule Iberique dans l'Antiquité Romaine*, Rome

Domergue, C, 2008 *Les Mines Antiques: la Production des Métux aux Époques Grecque et Romaine*, Paris

Ghițulescu, T P, Socolescu, M, 1941 *Etude géologique et minière des Monts Métallifères (Quadrilatère aurifère et régions environnantes)*, *Annuaire de l'Institut Géologique Roumain*, **XXI**, 181-463

Hirt, A M, 2010 *Imperial Mines and Quarries in the Roman World: Organizational Aspects 27 BC – AD 235*, Oxford

Plantos, C, and Mircea, G, 2009 *Descoperiri aparținând celei de a doua epoci a fierului pe în bazinul Ampoiului, Nemus*

Pop, I A, and Năgler, T, 2005 *The History of Transylvania, Volume I (until 1541)*, Cluj-Napoca

Redvers-Higgins, N, Willies, L, and Wain, I, 2011 *'Finished Labour of a Thousand Hands': The Archaeology of the Combe Down Stone Mines, Bath, Somerset*, Oxford

Rico, C, 2005 *Vingt ans de recherches sur les mines et les métallurgies romaines en péninsule Ibérique (1985-2004)*, *Pallas* 67, 217-39

Rișcuța, C, 2007 *Exploatarea Roșia Montană: Investiții Economice și Realități Social-Culturale (1918-1948)*, Alba Iulia

Rustoiu, A, 1996 *Metalurgia bronzului la daci (sec. II î. Chr – sec. I d. Chr. Tehnici, ateliere și produse de bronz*, București

Simion, M, Apostol, V, and Vleja, D, 2005 *Alburnus Maior II: Monumentul Funerar Circular/ the Circular Funerary Monument*, București

Vialaron, C, 2006 *Inventaire du matériel d'extraction et de traitement des minerais aurifères de la société Rosiamin*, Unpublished, Toulouse

Wahl, J, 1988 *Três Minas Vorbericht über die archäologischen Untersuchungen im Bereich des römischen Goldbergwerks 1986-1987*, *Madrider Mitteilungen* 29, 221-244